

Музичне мистецтво

Кондратова Л.Г.

«Музичне мистецтво»

ПІДРУЧНИК ДЛЯ 7 КЛАСУ

загальноосвітніх навчальних закладів

® ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
2015

УДК 78(075.3)
ББК 85.31я72
К 64

Рецензенти:

Шеремета І.В., мистецтвознавець відділу музикознавства
ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України

Манжос В.М., вчитель музичного мистецтва загальноосвітньої школи
I-III ст. №1 м. Запоріжжя, вчитель-методист,
заслужений учитель України

Кондратова Л.Г.

К 64 Музичне мистецтво : підручник для 7 кл. загальноосвіт.
навч. закл. / Л.Г. Кондратова. — Тернопіль : Навчальна
книга — Богдан, 2015. — 208 с. : іл. + 1 електрон. опт. диск
(CD). — Електрон. версія. — Режим доступу:
<http://www.bohdan-digital.com/edu>.

ISBN 978-966-10-4065-5

УДК 78(075.3)
ББК 85.31я72

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва*

ISBN 978-966-10-4065-5

© Кондратова Л.Г., 2015
© Навчальна книга – Богдан,
оригінал-макет, 2015

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— послухай музику;

— мелодія пісні;

— заспівай пісню;

— виконання пісні.

Цими піктограмами у підручнику позначено ті його складові, які можна відкрити у pdf-файлі або скориставшись CD, що входить у комплект.

У зв'язку з великим обсягом електронної складової підручника, у pdf-файлі активною є тільки її частина. Для завантаження всіх матеріалів треба перейти за посиланням:

<http://www.bohdan-digital.com/edu>.

Юний друже!

Цьогоріч ми з тобою помандруємо у світ традицій та новаторства в музичному мистецтві. На сторінках цього підручника на тебе чекають зустрічі з музичною культурою рідного краю, музичними аранжуваннями й обробками творів.

Відкриттям цього року стане знайомство з новими музичними явищами: джазовою та рок-музикою, популярною піснею і шансоном. Уперше для тебе звучатимуть цікаві композиції в сучасних різноманітних напрямках. До себе в гості нас запросить музика театру і кіно, відчинить двері неповторна електронна музика. Ти матимеш нагоду вдосконалити свою виконавську майстерність, вивчаючи нові пісні. Зацікавлять тебе твори в обробках українських та зарубіжних композиторів.

З тобою знову будуть мої друзі — український хлопчик Богдан та його подруга Христинка, яка мешкає в одній із країн Європи. Вони теж навчаються у сьомому класі та прагнуть пізнати багато нового й чудового в світі музичних традицій і новаторства.

Цей підручник допоможе тобі не тільки засвоювати навчальний матеріал на уроках, а й самостійно працювати над темами, які найбільше сподобалися, а також готувати цікаві мистецькі проекти.

Бажаю тобі приємних зустрічей із мистецтвом!

Автор

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Послухай музику

Заспівай пісню

Мелодія пісні

Виконання пісні

Сходишки
пізнання

Я про це знаю

Підсумовуємо
вивчене

Спробуй
виконати

Запам'ятай

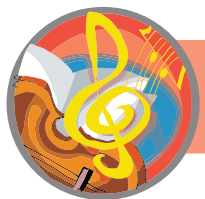

Виконай
удома

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО: ДІАЛОГ ТРАДИЦІЙ І НОВАТОРСТВА

**МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО
У НАШОМУ ЖИТТІ**

**НОВАТОРСТВО
В МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ**

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА РІДНОГО КРАЮ

Привіт, мій друже! Запрошую тебе у світ традицій і новаторства в музичному мистецтві. Сьогодні ми вестимемо бесіду про музичну культуру рідного краю.

А ось і наші друзі. Поглянь — вони вже спілкуються у скайпі.

Вітаю тебе, Богдане! Новий навчальний рік відкриває нам нові обрії в мистецтві. А що ти знаєш про музичну культуру свого краю?

Привіт, Христинко! Я можу довго розповідати про культуру та музику краю, в якому живу. Композитори часто у музиці відтворюють мелодії своєї Батьківщини. Ось послухай твір Л. Ревуцького — пересилаю тобі його!

Рідний край — місце, де ти народився і живеш серед людей, у яких є багато спільного.

Усе, що тебе оточує упродовж життя та пов'язане з мистецтвом, і є культурою твого краю. У кожному регіоні нашої Батьківщини — своя історія і власні традиції, та все ж ми єдині у своєму прагненні до прекрасного.

Музична культура рідного краю — це система досягнень у сфері музичної творчості, виконавства та освіти, а також рівень освіченості людей краю в галузі музичного краєзнавства.

Спробуй створити скарбничку музичної культури свого рідного краю.

МУЗИЧНА КРАЄЗНАВЧА СКАРБНИЧКА

Композитори рідного краю <i>(регіональні відділення спілки композиторів)</i>	Виконавці: <i>вокалісти, інструменталісти, музичні гурти, фольклорні ансамблі, оркестри</i>
Музичні твори: <i>вокальні, інструментальні, хорові, оркестрові, композиторські обробки народних творів, аранжування</i>	Майстри музичних інструментів
Музичні традиції: <i>свята, обряди, фестивалі, конкурси</i>	Музичні заклади: <i>філармонії, музичні театри (опери і балету, оперети), клуби, навчальні заклади (музичні школи, музичні гуртки та колективи позашкілля та шкіл, училища, консерваторії, академії), музеї, музичні бібліотеки</i>

Композитори завжди виявляли неабияке зацікавлення до музичної культури своєї країни. Так, в епоху романтизму інтерес до народної творчості став поштовхом до виникнення нових композиторських шкіл. У середині XIX століття утворилися національні школи: польської музики (Ф. Шопен, С. Монюшко), чеської (Б. Сметана, А. Дворжак), угорської (Ф. Ліст), а пізніше, до кінця XIX століття, у дусі романтизму були створені національні школи в Норвегії (Е. Гріг), Іспанії (І. Альбеніс), Фінляндії (Я. Сібеліус).

Музична культура рідного краю мала великий вплив на творчість українського композитора **Л. Ревуцького**.

З його іменем пов'язана ціла епоха розвитку української академічної музики, Л. Ревуцький є також основоположником української музичної школи. У творчості композитора нерозривно поєднані музичний фольклор рідного краю, традиції професійної української музики та індивідуальне композиторське бачен-

ня. Його творам притаманні життєрадісність, ліризм, широта і багатство емоцій. Спадщина композитора утворює своєрідний світ національної музики, для якого характерна краса гармонії та мелодії народних ліричних пісень і дум.

У **симфонії №2** Л. Ревуцький постає в єдності зі своїм народом і природою рідного краю. Головна тема нагадує політ, порив вітру, своєрідне втілення мрії. Композитор наче співає величний гімн своєму народові.

Мелодія твору пов'язана з народними піснями, які в музиці Л. Ревуцького передані з новими барвами.

Інструментальна музика без слів і коментарів створює свій образ за допомогою звуків та засобів виразності. Що таке музичний образ? Чи можна його «побачити»?

Музичний образ — це віддзеркалення в музиці явищ життя і духовного світу людини. У великих композиціях музичний образ діє як складна система, що розкриває зміст твору.

Л. Ревуцький. Симфонія №2 (фінал).

Проаналізуй цей твір за таким планом:

1. Що ти уявляєш, слухаючи музику?
2. Як ти гадаєш, чи передав композитор за допомогою музики свою любов до рідного краю?
3. Які музичні образи були відчутні у творі?
4. Охарактеризуй засоби музичної виразності та мелодію симфонії.
5. Розкажи про своє враження від прослуханої композиції.

Лев (Левко) Миколайович Ревуцький — український композитор, педагог, автор симфоній, концертів для фортепіано, сонат, прелюдій, творів для скрипки й віолончелі з фортепіано, хорової кантати «Хустина», вокальних збірників «Галицькі пісні», «Сонечко», «Козацькі та історичні пісні» тощо. У творчому доробку Л. Ревуцького є близько 120 оригінальних обробок народних пісень. Творчість композитора увійшла до золотого фонду української класики.

Приготуй акварельні фарби та пензлик. Намалюй свої враження від музики Л. Ревуцького за допомогою штрихів і кольорів.

МУЗИКА РІДНОГО ДОМУ

Слова *О. Вратарьова*

Музика *О. Злотника*

Помірно

1. Від Ки - є - ва до Льво-ва, від Кри-му до Кар-пат зем-

ля мо-я чу-до-ва цві-те, як зе-лен сад. Дні-про-ва хви-ля си-ня дзве-

нить, не - мов стру - на, для ме - не, У - кра - ї - но, ти -

піс-ня і вес-на! Му-зи-ка, му-зи-ка, му-зи-ка рід-но-го до-му,

Музична партитура з українськими підписами:

дай ме - ні ра - дос - ті, ра - дос - ті, клич ме - не зно-ву!

Тут мо-ї ма-ма і та - то, тут мо-я піс-ня кри-ла - та жде ме -

не, жде ме - не! Тут мо-ї ма-ма і та-то,

тут мо-я піс-ня кри-ла - та жде ме - не, жде ме - не!

Від Києва до Львова, від Криму до Карпат
Земля моя чудова цвіте, як зелен-сад.
Дніпрова хвиля синя дзвенить, немов струна,
Для мене, Україно, ти — пісня і весна!

Приспів:

Музика, музика,
Музика рідного дому,
Дай мені радості, радості,
Клич мене знову!
Тут мої мама і тато,
Тут моя пісня крилата
Жде мене, жде мене!

Двічі

Десь там за небокраєм країни, наче рай,
Але для мене раєм залишиться мій край.
Дарує горобина рубіни край вікна,
Як мати, Україно, для мене ти одна!

Приспів.

Розглянь малюнки, на яких зображено різні куточки України. Підбери ілюстрації до пісень «Гуцулка Ксеня», «Пісня про Дніпро» та «Києве мій».

Богдане! Я хочу створити проект, присвячений музиці мого рідного краю. До цієї музичної скарбнички мають увійти найкращі вокальні твори. Цікаво, а який проект приготуєш ти?

Христіно, а я відвідаю місцевий краєзнавчий музей. Може, там вдасться дізнатися про видатних композиторів нашого краю та виконавців інструментальних творів.

- Розкажи про музичну краєзнавчу скарбничку рідного краю.
- Назви імена відомих музикантів свого краю.
- Який твір допоміг тобі мандрувати стежками України?
- Порівняй музичну культуру свого краю з європейською музичною культурою. Що між ними спільне, а що відмінне?
- Що таке музичний образ? Охарактеризуй музичний образ пісні О. Злотника.

Послухай музичний альбом. Чи є серед прослуханих творів зразки музичної культури твого рідного краю?

Приєднайся до проекту наших друзів та створи музичну скарбничку свого краю.

ПІСНІ РІДНОГО ДОМУ

Вітаю, любий друже! Сьогодні для тебе лунатимуть пісні рідного краю у виконанні відомих співаків минулого і сучасності. Що ти можеш розповісти про пісенну культуру свого краю?

Наші друзі вже телефонують один одному.

Привіт, Христинко! Сьогодні я цілий день співаю пісні мого краю. Ще змалку чув їх від бабусі, яка має неповторний тембр голосу. Думаю, ти теж не залишишся байдужою до цих пісень — я уже тобі їх вислав!

Дякую, Богдане! Я залюбки їх послухаю. Впевнена, що вони мені сподобаються.

Пісенна культура рідного краю тісно пов'язана із загальною музичною культурою народу. Кожен український край прославляє у піснях своїх історичних героїв, різні краєвиди, побут, народні звичаї та обряди. Співаючи такі пісні, виконавець намагається передати усю глибину народної душі. Пісенної культури рідного краю не можна розглядати, не називаючи імен виконавців, які стали для багатьох українців справжніми кумирами.

Свого часу **Соломія Крушельницька** була визнана найвидатнішою співачкою світу. Народилась вона на Тернопільщині. Серед численних нагород співачки — звання «Вагнерівська примадонна» ХХ ст. Співати з нею вважали за честь Е. Карузо, Т. Руффо, Ф. Шаляпін та інші. У другій половині 1890-х років відбулись її тріумфальні виступи на сценах провідних театрів світу, де співачка виконувала головні партії в

операх «Аїда», «Трубадур» Д. Верді, «Фауст» Ш. Гуно, «Манон Леско» і «Чіо-Чіо-Сан» Дж. Пуччіні, «Кармен» Ж. Бізе, «Електра» Р. Штрауса, «Євгеній Онєгін» і «Пікова дама» П. Чайковського та інших. Успіхи Соломії Крушельницької стали успіхами і визнанням усієї української музичної культури.

Українська народна пісня «Через сад-виноград» у виконанні С. Крушельницької.

Проаналізуй цей твір за таким планом:

1. У чому унікальність голосу С. Крушельницької?
2. Охарактеризуй засоби виразності та мелодію твору.
3. Розкажи про своє враження від української народної пісні «Через сад-виноград».

У дитинстві, наспівуючи пісні рідного краю (Чернівецької області), **Софія Ротару**, мабуть, і не думала, що зовсім скоро її назвуть естрадною зіркою України.

Успіх до виконавиці прийшов після зйомок у музичному фільмі «Червона рута», названому так за однойменною піснею композитора В. Івасюка, що звучала у картині. Співачка створила свій унікальний стиль, для якого характерне тонке і гармонійне поєднання народного мелоду і сучасних естрадних ритмів.

Виконувати пісні композитора **Володимира Івасюка** пощастило не лише С. Ротару. Співаючи про кохання, красу рідного краю, щирість українських людей, Василь Зінкевич і Назарій Яремчук стали зірками української естради 70-х років минулого століття.

Володимир Івасюк

Василь Зінкевич

Назарій Яремчук

Муз. і сл. В. Івасюка. «Червона рута» у виконанні Н. Яремчука, В. Зінкевича та В. Івасюка.

Муз. Р. Квінти, сл. В. Куровського. «Одна калина» у виконанні С. Ротару.

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Розкажи про своє враження від прослуханих пісень. Яка з них сподобалася тобі найбільше?
2. Охарактеризуй засоби музичної виразності та мелодію кожної з них.
3. Розкажи про інструментальний супровід пісень.
4. опиши тембри голосів виконавців.

Творцями першого покоління української естрадної пісні були П. Майборода, О. Білаш та І. Шамо. Варто також згадати Б. Буєвського, А. Пашкевича, К. М'яскова, А. Кос-Анатольського, В. Верменича, А. та В. Філіпенків, Ю. Рожавську та інших. Їхні пісні виконувалися, як правило, під оркестр (естрадний, естрадно-симфонічний, народних інструментів, іноді камерний).

*Анатолій
Пашкевич*

*Платон
Майборода*

*Олександр
Білаш*

Анатолій Пашкевич, наприклад, був питомо народним композитором — його пісні не лише змістом, а й мелодикою схожі на народні. Усе своє життя він працював з хоровими фольклорними колективами (Черкаський, Волинський, Чернігівський народні хори).

«Батьком» української естради справедливо називають **Платона Майбороду** — автора численних пісень і хорів,

обробок народних пісень, а також ліричних композицій («Рушничок», «Якщо ти любиш», «Київський вальс» тощо).

Відомим творцем української пісні був **Олександр Білаш**. Саме він написав музику до пісні «Два кольори» (на сл. Д. Павличка), яку досі із задоволенням слухають по всьому світу.

Великою популярністю у 70-80-х роках користувалися вокально-інструментальні ансамблі «Смерічка», «Кобза», «Ватра», «Водограй», «Світязь», «Арніка», «Краяни», «Опришки» та інші. Найвідомішими виконавцями цього періоду були Д. Гнатюк, В. Купріна, А. Мокренко, О. Таранець, Ю. Богатіков, Р. Кириченко, М. Гнатюк, О. Білозір та інші.

Ансамбль «Ватра»

Ансамбль «Краяни»

Після появи на сцені ансамблю «Червона рута» на українській естраді щороку з'являлися нові імена. Популярні хіти тих років звучали в концертах, у радіо- і телепрограмах, а також на дискотечних вечорах.

Уривки з пісень. Муз. Г. Татарченка, сл. А. Демиденка. «Україночка» у виконанні О. Білозір.

Муз. М. Збарацького, сл. Н. Галковської. «Я козачка твоя» у виконанні Р. Кириченко.

Муз. і сл. Л. Якіма. «Смерека» у виконанні М. Гнатюка.

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Поділися своїми враженнями від прослуханої музики.
2. Про що йшлося у піснях? Що ти уявляєш, слухаючи їх?
3. Охарактеризуй засоби музичної виразності та мелодії творів.
4. опиши тембри голосів виконавців.

Кінець ХХ-поч. ХХІ ст. ознаменувався появою нових імен на сцені української естради.

Ірина Білик Олександр Пономарьов Руслана

Наприклад, співаки Ірина Білик, Олександр Пономарьов, Руслана та багато інших досить швидко стали відомими. У цей час дуже популярними стають відеоролики до пісень, які приваблюють не лише слухачів, а й глядачів. Так, у кліпі за піснею Руслани «Знаю я» поєднано мальовничі пейзажі Карпат із місцевим колоритним обрядом весілля у народних костюмах.

Уривки з пісень. Муз. І. Білик, сл. А. Матвійчука. «Країна» у виконанні І. Білик.

Муз. і сл. О. Пономарьова. «З ранку до ночі» у виконанні О. Пономарьова.

Муз. Р. Лижичко, сл. О. Ксенофонтова. «Знаю я» у виконанні Руслани.

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Розкажи про своє враження від прослуханих пісень. Яка з них тобі сподобалася найбільше?
2. Про що йшлося у піснях?
3. Охарактеризуй засоби виразності творів.
4. опиши тембри голосів виконавців та мелодії прослуханих пісень.

Уяви себе в музичній студії. Увімкни диктофон і запиши разом із друзями виконання пісні **О. Злотника** «Музика рідного дому».

Назви імена улюблених виконавців естрадної української пісні початку ХХІ століття та їхні популярні композиції.

Які пісні популярні серед твоїх друзів? Запиши улюблені композиції на диктофон у власному виконанні.

Христіно, пропоную тобі підготувати проект «Музика рідного дому» у вигляді брошури з відомостями про естрадних виконавців та авторів популярних пісень.

Згода! До свого проекту я додам добірку пісень сучасних естрадних виконавців, які слухаю найчастіше.

- Що нового про пісенну культуру свого краю ми дізналися?
- Що тобі відомо про авторів естрадних пісень різних років?
- Імена яких виконавців ти можеш занести до красознавчої пісенної брошури?
- Які з прослуханих на уроці пісень тобі сподобалися найбільше?
- Розкажи про свої враження від уроку.

Послухай музику, яка лунає у твоєму домі найчастіше. Визнач, чи є серед музичних творів пісні твого краю.

Приєднайся до проекту наших друзів: додай у красознавчу скарбничку нові імена.

ЗНАЙОМТЕСЬ — АРАНЖУВАННЯ

Привіт, мій друже! А чи знаєш ти, що музичні твори можуть змінюватися й отримувати нове звучання? Сьогодні музика відкриє тобі секрети аранжування.

Привіт, Христіно! Недавно по радіо я почув цікавий музичний твір, який виконував хор. Але раніше ця композиція, здається, звучала у фортепіанному виконанні. Дивно, чи не так? Послухай.

Ти хіба не впізнав відомої сонати німецького композитора Л. ван Бетховена? Це щось схоже на ремікс. Та чи буває таке у класичній музиці? Давай разом дізнаємося про це.

У наш час шедеври світової класики часто виконують на електронних інструментах і переробляють за допомогою комп'ютерних програм. Улюблені мелодії, спрощені чи ускладнені, насичені сучасними ритмами, змінюються так, що іноді їх неможливо упізнати. Звернемося за поясненнями до української музичної енциклопедії.

Аражування (від франц. *arranger* — упорядковувати). 1. Переклад музичного твору для іншого складу виконавців. 2. Полегшений виклад музичного твору для виконання на тому самому інструменті. 3. Обробка мелодії для виконання на музичному інструменті або для голосу із супроводом. 4. У джазовій музиці — пов'язані з імпровізаційним стилем музикування гармонічні, фактурні зміни, які музиканти вносять у твір під час виконання. 5. У популярній музиці — створення інструментального супроводу до мелодії пісні для різного складу виконавців.

Аранжуванням твору іноді займаються самі автори творів. Пригадай, Е. Гріг усе своє життя доопрацьовував свій концерт для фортепіано з оркестром.

Аранжування має певні різновиди залежно від способу або прийому видозмінення оригіналу музичного твору. Інструментальні твори засобами аранжування видозмінюються у вокальні твори і навпаки. Великого поширення набуває аранжування класичної музики за допомогою сучасних електронних інструментів.

Синтезатор — електронний музичний інструмент.

Розглянь зображення сучасних синтезаторів. Кожен із них має свої особливості музичного виконання, власні технічні можливості та забарвлення звуку. Докладніше із синтезатором ти познайомишся пізніше.

Цікаво знати, що з Японії до нас прийшло мистецтво аранжування квітів, яке має назву *ікебана* (в перекладі з японської означає «живі квіти»).

Розглянь зображення ікебани та порівняй цей букет зі звичайним. Чим квіткове аранжування нагадує музичне?

Із осіннього листя створи власне аранжування під назвою «Осінній етюд».

Л. ван Бетховен. Соната №14, частина №1.

Л. ван Бетховен. Соната №14, частина №1 у сучасній обробці.

Ф. Ліст. Ноктюрн «Мрії кохання».

Ф. Ліст. Ноктюрн «Мрії кохання» у сучасній обробці.

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Розкажи про своє враження від прослуханої музики.
2. Як змінилися звучання і характер твору після аранжування?
3. Охарактеризуй засоби музичної виразності кожного твору.
4. Які інструменти створили неповторний музичний образ у кожному творі?
5. Чим відрізняється звучання музичних інструментів від звучання синтезатора?

Соната для фортепіано №14 до-дієз мінор («Місячна») написана Л. ван Бетховеном у 1800-1801 роках і присвячена, за однією із версій, графині Дж. Гвічарді. Назву сонати «Місячна» запропонував у 1832 р. музичний критик Л. Рельштаб, порівнявши першу частину твору з місячним сяйвом.

Соната має підзаголовок «у дусі фантазії» (італ. *quasi una fantasia*). У ній три частини, що традиційно для сонати, однак починається вона досить незвично — повільною, похмурою, досить скорботною музикою, що в класичному варіанті сонати є характерним для середньої частини. У музиці відображається мотив розчарування від нерозділеного кохання.

Роздивись зображення. Яке з них, на твою думку, найбільш точно ілюструє першу частину сонати №14 Л. ван Бетховена?

Ф. Ліст.
Портрет роботи
М. Барабаша

Ференц (Франц) Ліст — угорський композитор, піаніст, педагог, диригент, публіцист, представник музичного романтизму, засновник угорської композиторської школи.

Багатогранна творча діяльність Ф. Ліста тривала близько 60 років. Упродовж свого життя він створив понад 1300 творів. Композитор був автором хорової, вокальної та симфонічної музики, а його органні твори посіли чільне місце у репертуарі органістів. Ф. Ліст зробив численні фортепіанні транскрипції музичних творів інших композиторів.

М. Глінка. «Марш Чорномора» із опери «Руслан і Людмила» (фрагмент).

Ф. Ліст. Транскрипція «Маршу Чорномора» із опери М. Глінки «Руслан і Людмила» для фортепіано (фрагмент).

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Розкажи про особливості звучання прослуханих творів.
2. Охарактеризуй засоби музичної виразності цих творів.
3. Як змінилася музика М. Глінки у транскрипції Ф. Ліста?
4. Що між ними спільного, а що відмінне? Як ти гадаєш, у чому секрет транскрипції Ф. Ліста?

Транскрипція (від лат. *transcriptio* — переписування) — довільна обробка музичного твору у віртуозному стилі.

ЧЕРВОНА РУТА

Слова і музика В. Івасюка

Помірно

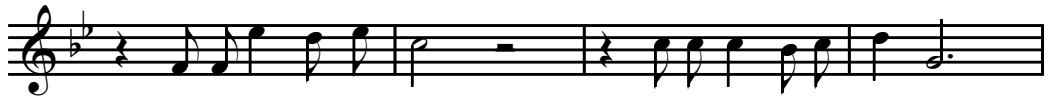
1. Ти приз-най-ся ме-ні, звід-ки в те-бе ті ча-ри,

я без те - бе всі дні у по-ло - ні пе - ча - лі.

Мо-же, десь у лі - сах ти чар - зі-лля шу - ка - ла,

сон-це-ру - ту знай - шла і ме - не зча-ру - ва - ла.

Приспів:

Чер - во - ну ру-ту не шу - кай ве - чо -

ра-ми, — ти у ме - не є - ди-на, тіль-ки ти, по -

вір. Бо тво - я вро - да — то є чис - та - я

во - да, то є бис - тра-я во - да з си - ніх гір.

Ти признайся мені,
Звідки в тебе ті чари,
Я без тебе всі дні
У полоні печалі.
Може, десь у лісах
Ти чар-зілля шукала,
Сонце-руту знайшла
І мене зчарувала.

Приспів:

Червону руту
Не шукай вечорами, —

Ти у мене єдина,
Тільки ти, повір.
Бо твоя врода —
То є чистая вода,
То є бистрая вода
З синіх гір.

Бачу я тебе в снах,
У дібровах зелених,
По забутих стежках
Ти приходиш до мене.
І не треба нести
Мені квітку надії,
Бо давно уже ти
Увійшла в мої мрії.

Приспів.

Уявляєш, пісня «Червона рута» популярна вже понад 40 років та є однією з найвідоміших українських пісень у світі! У мене виникла ідея: давай колекціонувати шедеври музики, присвячені темі кохання.

Чудова думка, Богдане! Я збиратиму вокальні твори, а ти — інструментальні.

- Що таке аранжування?
- Які обробки музичних творів тобі запам'яталися?
- У чому, на твою думку, особливість транскрипції Ф. Ліста?
- Про що розповіла тобі соната Л. ван Бетховена?
- Як ти гадаєш, чи часто аранжування використовують сьогодні?
- Розкажи про свої враження від уроку.

Приєднайся до проекту Христини та Богдана. Послухай свої улюблені пісні. Чи є серед них композиції, присвячені темі кохання?

АРАНЖУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МУЗИКИ

Привіт, любий друже! Сьогодні на тебе чекає зустріч з інструментальним аранжуванням. Разом ми пригадаємо основні групи інструментів і притаманні їм темброві звучання.

Пориньмо у світ симфонічного аранжування!

Привіт, Богдане! Сьогодні я знайшла в Інтернеті цікаву статтю. Не знала, що оркестрування — це різновид аранжування. Хочеться дізнатися про це ще більше. Пересилаю тобі статтю.

Дякую! А я думав, що в музиці все просто: вигадав, записав нотами — і граєш із задоволенням. От би навчитися за допомогою комп'ютера робити аранжування творів!

Назви основні групи музичних інструментів та охарактеризуй притаманні їм темброві звучання.

*В. А. Моцарт.
Портрет роботи
Б. Крафт*

В.А. Моцарт, австрійський композитор і представник класицизму, написав понад 50 симфоній.

Симфонія №40, соль-мінор — один із найвідоміших його творів. Написано симфонію 1788 року для оркестру, до складу якого входять флейта, два гобої, два кларнети, два фаготи, дві валторни та струнні інструменти. Складається твір із чотирьох частин, розміщених традиційно для класичного сонатно-симфонічного циклу.

У творах В.А. Моцарта відчувається унікальність оркестрування. Так, сольні партії з його творів виконують на скрипках, флейтах, гобоях і кларнетах, а весь оркестр інколи виконує лише супровід.

В.А. Моцарт. Симфонія №40, 1 частина, фрагменти 2-ї, 3-ї, 4-ї частин у виконанні симфонічного оркестру м. Фульда (Німеччина).

Проаналізуй цей твір за таким планом:

1. Розкажи про своє враження від прослуханого твору.
2. У чому, на твою думку, унікальність звучання оркестру?
3. Охарактеризуй темброву палітру та засоби музичної виразності твору.
4. Яка мелодія першої частини симфонії? Як змінювалася мелодія впродовж наступних трьох частин?

Щоб оцінити внесок В.А. Моцарта у світову скарбничку симфонічної музики, переглянь фрагменти фільму Мілоша Формана «Амадей».

Розрізняють аранжування народної музики та аранжування академічної музики.

Працюючи над обробкою музичного твору, аранжувальник використовує той вид аранжування, який допоможе найкраще зберегти композиторський задум. Так, можуть змінюватися **гармонія, темп, тембр**, інші засоби виразності, інколи додаються **вступ, кода** (завершення твору) тощо.

Академічна музика — це тип музики, що належить до писемної композиторської традиції та використовує сформовані в XVII—XIX століттях музичні форми і жанри, інструментарій і традиції виконавства. Протиставляється розважальній і народній музиці.

Термін «академічна музика» є спорідненим із терміном «класична музика».

Академічний стиль — стиль у мистецтві, що відповідає традиціям, стійким правилам та встановленим зразкам, які пройшли випробування часом.

Мабуть, ти помічав, що після обробки твору склад інструментів, на яких виконують композицію, може бути абсолютно іншим. Це приклад оркестрування.

Інструментування (оркестрування) — це переведення музики з одного інструментального складу на інший, в якому зберігається задум композитора. Так, вокальні твори перетворюються в інструментальні, а сольні (наприклад, написані для фортепіано) — на оркестрові чи ансамблеві номери тощо.

Процес інструментування вимагає від композитора знання специфіки музичних інструментів — їхніх технічних можливостей та виконавських прийомів.

Один із найважливіших етапів розвитку оркестрування пов'язаний із творчістю композиторів віденської класичної школи — І. Гайдна, В.А. Моцарта, Л. ван Бетховена. Визнаними майстрами інструментування були Г. Берліоз, Р. Вагнер, М. Равель, М. Римський-Корсаков, Р. Штраус, С. Прокоф'єв, Д. Шостакович та інші.

Аранжування академічної музики — це видозмінення творів академічної класичної музики шляхом зміни деяких засобів виразності та додавання нових фрагментів твору.

Існує кілька різновидів академічного аранжування: *інструментальне, вокальне (хорове) й електронне.*

В.А. Моцарт. Симфонія №40, 1 частина у виконанні естрадно-симфонічного оркестру під керівництвом П. Морія (Франція).

Поль Моріа (фр. *Paul Mauriat*) — французький композитор, аранжувальник і диригент, який став відомим завдяки своїм аранжуванням для Шарля Азнавура. У його доробку є багато аранжувань відомих світових шедеврів.

Порівняй звучання класичного симфонічного оркестру та оркестрування П. Моріа для естрадно-симфонічного оркестру.

Пригадай разом із друзями мелодію пісні **В. Івасюка** «Червона рута». Увімкни фонограму і спробуй виконати сольо куплет пісні. Приспів співатиме увесь клас.

Христіно, я впізнав у симфонії Моцарта мелодію мого мобільного рингтону. А яка музика лунає на твоєму телефоні?

Мій рингтон — також одна з мелодій академічної музики в сучасній обробці. Давай влаштуємо змагання: хто назбирає більше зразків мобільних рингтонів на твори академічної музики.

- Що таке аранжування академічної музики?
- У чому особливість аранжування академічної музики?
- Охарактеризуй оркестрування В.А. Моцарта.
- Розкажи про свої враження від сучасного аранжування академічної музики Поля Моріа.
- Що таке оркестрування?

Послухай твори академічної музики в сучасній обробці. Спробуй визначити, що змінилося в новому творі.

Приєднайся до проекту наших друзів.

АРАНЖУВАННЯ НАРОДНОЇ МУЗИКИ

Доброго дня, друже! Сьогодні ми з тобою поринемо у світ аранжування народної музики та порівняємо традиційну народну музику зі зразками симфонічного аранжування. Наші друзі знову на зв'язку.

Богдане, сьогодні я знайшла чудовий твір, виконаний симфонічним оркестром, у якому звучать слов'янські мотиви. Послухай!

Дякую, чудова композиція! А я пропоную тобі послухати фрагмент опери російського композитора, в якому український народний танець завдяки аранжуванню перетворився у концертний номер!

Часто популярна народна пісня або мелодія народного танцю отримують нове звучання у творах композиторів: операх, симфоніях, сюїтах, концертах. Чим відрізняється аранжування народної музики від аранжування академічної музики? Спробуймо це дослідити.

Завдяки варіюванню, інструментуванню та стилізації народна музика може змінити своє звучання. Аранжувальник по-своєму трактує гармонію, ритм, динаміку, складає композицію на основі одного чи декількох народних творів.

Народні пісні й танці зберігають національний колорит, якщо виконуються оркестром чи ансамблем народних інструментів, але звучать по-новому у виконанні симфонічного оркестру.

Спробуй порівняти оригінальну народну мелодію пісні-танцю зі звучанням композиції в аранжуванні А. Дворжака.

Українська народна пісня-танець шумка у виконанні капели бандуристів.

А. Дворжак. «Слов'янські танці» №2 («Українська думка») у виконанні симфонічного оркестру.

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Розкажи про своє враження від прослуханої музики.
2. Який народний танець ти уявляєш, слухаючи мелодію шумки?
3. Які засоби музичної виразності допомогли композитору передати національний колорит танцю?
4. Охарактеризуй музичні образи авторської композиції.

Шумка — українська народна пісня-танець, подібна до коломийки, зі жвавим темпом.

Аранжування народної музики — це обробка творів народної музики (пісень, танців тощо) шляхом зміни деяких засобів виразності та додавання нових фрагментів музичного твору.

Антонін Леопольд ДВОРЖАК

Відомий чеський композитор і диригент епохи романтизму. Твори А. Дворжака характеризуються мелодійністю, багатством, розмаїтістю ритму й гармонії, барвистістю інструментування та стрункістю форми.

Збірка «Слов'янські танці», що складалась із 16 п'єс А. Дворжака, була видана у двох циклах 1878 і 1886 роках й одразу набула великої популярності. Перший цикл складався із чеських народних танців, окрім №2 — «Української думки». До другого циклу входили переважно танці інших народів.

«Слов'янські танці» вирізняються динамічністю розвитку, широтою симфонічного дихання, головне в них — поетичне втілення танцювальних образів, у яких зображено життя, побут і характер народу.

Уважно розглянь ілюстрації. Спробуй визначити, на якій із них зображено танець шумка.

Прикладом аранжування українського народного танцю гопак є епізод з лірико-комедійної опери відомого композитора М. Мусоргського «Сорочинський ярмарок» (за повістю М. Гоголя). Після смерті композитора над «Сорочинським ярмарком» працювали А. Лядов, Ц. Кюї та інші.

Послухай український народний танець гопак в оригіналі та в аранжуванні М. Мусоргського. Поміркуй, як змінилася мелодія народного танцю.

Український народний танець гопак у виконанні квартету народних інструментів «Джерело».

М. Мусоргський. Гопак із опери «Сорочинський ярмарок».

Національний Сорочинський ярмарок — один із найвідоміших ярмарків України, що відбувається в селі Великі Сорочинці Миргородського району на Полтавщині. Ще з 1966 року, часу відродження українських ярмарків, у Сорочинці з'їжджалося багато представників різних організацій і підприємств не лише з Полтавщини, але й із багатьох інших областей України та з-за кордону. Їх не зупиняло навіть те, що ярмарко-

вий майдан був звичайним полем, без будь-яких умов для учасників і гостей.

Символом ярмарку є стилізоване зображення млина з літерами «С» та «Я» у центрі. На Сорочинському ярмарку не тільки продають різноманітні товари, але й представляють свою творчість художні колективи України.

УКРАЇНА

Слова і музика Т. Петриненка

Помірно

Приспів:

ки жи-веш і квіт - неш ти! У-кра - ї - но, У-кра-ї - но,
піс - ля да - ле - чі до - ріг вір-не
сер - це тво-го си - на я кла - ду то - бі до
ніг! // ніг, то - бі до ніг!

Дороги іншої не треба,
Поки зорить Чумацький Шлях,
Я йду від тебе і до тебе
По золотих твоїх стежках.
Мені не можна не любити,
Тобі не можна не цвісти,
Лиш доти варто в світі жити,
Поки живеш і квітнеш ти!

Приспів:

Україно, Україно,
Після далечі доріг
Вірне серце твого сина
Я кладу тобі до ніг!

Бо ми кохаєм до нестями
І ще не скоро наш кінець,
Ще, може, нашими серцями
Розпалим тисячі сердець.
Ще свічка наша не згоріла,
Ще наша молодість при нас,
А те, чи варте наше діло, —
То скажуть люди й скаже час.

Приспів.

Тарас Петриненко — український співак, композитор і поет. Автор пісні «Україна», що перетворилася на своєрідний неофіційний гімн нашої країни. До найвідоміших його пісень належать «Пісня про пісню», «Господи, помилуй нас», «Любов моя», «Новий рік» та інші.

Візьми фарби та пензлик і намалюй ілюстрацію до пісні Т. Петриненка. Спробуй передати у своєму малюнку настрій, який викликає в тебе ця композиція.

У мене виникла ідея нового проекту, в якому ми зберемо аранжування народних творів. А, може, випустимо буклет «Друге народження фольклорних творів» з цікавими текстами та ілюстраціями? Домовилися?

Згода! Христино, я запрошую тебе до себе у гості на зустріч із моїми друзями. У неділю ми підемо на чудовий концерт хорової музики. Тобі сподобається!

- Дай визначення поняттю «аранжування народної музики».
- Аранжування яких народних танців ми слухали на уроці? Назви їхніх авторів. Охарактеризуй засоби виразності цих творів.
- Назви спільні та відмінні риси народних танців та композиторських аранжувань цих мелодій.
- Що тобі відомо про творчість М. Мусоргського та А. Дворжака?
- Розкажи про свої враження від уроку.

Послухай кілька творів із другого циклу «Слов'янських танців» А. Дворжака. Спробуй порівняти їх з оригінальними мелодіями народних танців.

ВОКАЛЬНІ ПЕРЕВТІЛЕННЯ. ІСТОРІЯ ДВОХ ВАЛЬСІВ

Привіт, мій друже! Тобі, мабуть, цікаво буде дізнатися, що наші друзі нарешті зустрілися — Христина гостює у Богдана. Вони разом із друзями відвідають концерт, у якому прозвучать хорові твори. Ходімо з ними!

Богдане, яка чудова ваша країна восени! Кравди, архітектура твого міста і щирі люди, які нас оточують, подарували мені чудовий настрій!

Я радий, що тобі подобається у нас! Але хутчіш! Ми запізнюємося на унікальний концерт, який вперше проходить у нашому місті.

Чи знаєш ти, що композитори часом перекладають свої твори для іншого складу виконавців? У музичному мистецтві стало поширеним явище **хорового аранжування**, яке пов'язане з перекладанням інструментальних, сольних і вокальних творів у хорові композиції. У той же час власне хорові твори за допомогою композиторської техніки аранжування перевтілюються у твори для інших складів виконавців.

Хорове аранжування — вид аранжування, завдяки якому сольні вокальні твори, інструментальні композиції, естрадні пісні та інші композиції перетворюються у хорові твори.

Традиційним типом такого аранжування є обробка хорового твору для іншого складу виконавців. Наприклад, твір для мішаного хору перетворюється у твір для дитячого хору.

А. Джойс. Старовинний вальс «Осінній сон» у виконанні духового оркестру, у виконанні арфістки В. Городовської, у виконанні оркестру народних інструментів.

Пісня «Осінній сон» (А. Джойс, В. Малков) у виконанні Л. Зикіної.

Хорова композиція «Осінній сон» у виконанні хору хлопчиків, у виконанні вокального ансамблю.

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Розкажи про своє враження від музичних творів.
2. Що спільного, а що відмінного у їхньому звучанні?
3. Охарактеризуй засоби музичної виразності композиції.
4. Які музичні інструменти і голоси створили неповторний музичний образ твору?
5. Як, на твою думку, проявляється інструментальне та вокальне аранжування вальсу?

Арчибальд Джойс — британський естрадний музикант (композитор і диригент). У Великобританії він був керівником оркестру салонної музики. Оркестр називали танцювальним бендом, а його керівника — «англійським королем вальсу». Музика композитора була відомою у всіх європейських країнах, а найбільшою популярністю користувався його старовинний вальс «*Songe d'Automne*» («Осінній сон»).

Розглянь зображення. Яка ілюстрація, на твою думку, найбільше відповідає характеру прослуханого твору?

Партитури популярних інструментальних, вокальних та оркестрових творів часто переписують для хорового виконання а капела. Натомість популярні естрадні та джазові пісні аранжують, використовуючи вокальну імітацію, ударні та інші музичні інструменти. До більш складних видів відносять аранжування народних пісень і церковних наспівів, що вимагає від аранжувальника особливої майстерності та знання певного виду вокального виконання.

**Й. Брамс. Вальс №15 у виконанні К. Лечнер (фортепіано), в оркестровому виконанні, у виконанні хору.
Й. Брамс. Вальс №15 у джазовому аранжуванні.**

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Розкажи про своє враження від музичних творів.
2. Що спільного, а що відмінного у різних інтерпретаціях вальсу?
3. Охарактеризуй засоби музичної виразності та мелодію творів.
4. Який музичний образ було створено у композиціях?

Йоганнес БРАМС

Німецький композитор, піаніст і диригент. Автор камерних, симфонічних, фортепіанних і вокальних творів. Співпрацював із провідними музикантами свого часу. Чимало його творів увійшло до сучасного концертного репертуару. Фортепіанну спадщину Й. Брамса складають 3 сонати, варіаційні цикли, балади, рапсодії, п'єси в 4 руки. Серед танцювальної музики композитора — «Угорські танці» та вальси.

Порівняй сонату №14 Л. ван Бетховена («Місячна») у хоровому виконанні з оригіналом твору.

Різноманітні інструментальні та вокальні композиції завдяки хоровому аранжуванню можуть перетворитися у твори для хору. Крім того, на творі може позначитися склад хору (дитячий, жіночий, чоловічий, мішаний), кількість голосів (2, 3, 4, 5 і більше). Важливого значення набуває виконавська культура співаків, їхній професійний рівень, однак якість перевтілення мелодії залежить, насамперед, від майстерності аранжувальника.

Христіно, як тобі наш концерт? У мене є сюрприз для тебе — чудова квіткова композиція. Пригадуєш, процес складання таких букетів має назву, споріднену з музичною, — квіткове аранжування.

Дякую, Богдане! Концерт був чудовий. А твій подарунок мене приємно здивував. Тепер ти приїжджай у гості до мене, попрацюємо над новим проектом «Осінні аранжування»: збиратимемо зразки музичних аранжувань, присвячені осінній тематиці.

Заспівай пісню **Т. Петриненка** «**Україна**» сольо. Спробуй змінити мелодію, зберігаючи авторський задум композитора. Виконай пісню дуєтом разом зі своїм другом: один із вас нехай співає, а другий за допомогою шумових інструментів створюватиме інструментальний ритмічний супровід до пісні.

- Що тобі відомо про інструментальне та вокальне аранжування?
- У чому полягає особливість хорового аранжування?
- Яка з прослуханих композицій тобі сподобалася найбільше?
- Розкажи про свої враження від уроку.

Послухай сольну композицію у виконанні хору. Спробуй охарактеризувати, як змінилося звучання цього твору завдяки хоровому аранжуванню.

Намалюй осінній пейзаж і підбери музичну композицію, якою можна озвучити твій малюнок.

ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ПЕРЕВТІЛЕННЯ. ЕЛЕКТРОННЕ АРАНЖУВАННЯ

Привіт, любий друже! Сьогодні на тебе чекає зустріч з електронною музикою та новим поняттям — стилізація. У чому полягає інструментальне перевтілення музичного твору? Послухаймо, що про це думають наші друзі. Вони вже на зв'язку.

Сьогодні я вперше спробував пограти на синтезаторі. Чудова можливість для перевтілення знайомих мелодій за допомогою переходу на різноманітні музичні стилі.

Так, я вже давно граю на синтезаторі, мені подобається експериментувати з музикою. Пропоную тобі послухати чудові мелодії в сучасних аранжуваннях.

Завдяки синтезаторам і комп'ютерним технологіям твір адаптується до нових стильових і виконавських тенденцій.

Досить часто композитори й аранжувальники використовують **стилізацію** — навмисне відтворення типових рис музичного стилю певної епохи, національного колориту тощо.

У візуальних видах мистецтва також використовують стилізації квітів, природних форм, людини, орнаментальних композицій у живописі та графіці, наслідування українських мотивів у декоративному розписі або вишивці тощо. Цікавим зразком стилізації у мистецтві є дизайн сучасного одягу.

Стилізація використовується і в літературі — звернення до народних пісень і сюжетів.

О. Бородин. «Улетай на крильях ветра» (уривок з опери «Князь Ігор») у виконанні хору дівчат-полонянок.

О. Бородин. «Улетай на крильях ветра» (уривок з опери «Князь Ігор») у виконанні О. Козлова (саксофон) та Квартету імені Д. Шостаковича.

О. Бородин. «Улетай на крильях ветра» (уривок з опери «Князь Ігор») у виконанні групи «Оберіг», солістка — Н. Морозова.

О. Бородин. «Улетай на крильях ветра» (уривок з опери «Князь Ігор») у виконанні Warren G і Sissel.

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Розкажи про своє враження від прослуханих композицій.
2. Охарактеризуй засоби музичної виразності творів.
3. Як за допомогою інструментального перевтілення змінилася композиція?
4. Твір у якому виконанні тобі сподобався найбільше? Чому?

Олександр Порфирович БОРОДИН

Російський композитор і вчений-хімік. Музика його вирізняється епічною широтою, мужністю та ліризмом. Найвизначніший твір Бородіна — опера «**Князь Ігор**», що є музичним зразком національного героїчного епосу. Вона створювалася протягом 18 років і не була закінченою (після смерті О. Бородіна оперу дописали й дооркестрували за матеріалами автора М. Римський-Корсаков і О. Глазунов).

Опера «Князь Ігор» написана за сюжетом пам'ятки давньоруської літератури «Слово о полку Ігоревім», що розповідає про невдалий похід великого князя проти половців. Пісня «Улетай на крильях ветра» у виконанні хору дівчат-полонянок — зразок ліризму, в якому переплелися туга за Батьківщиною, смуток і сподівання на звільнення.

Знайомтесь — синтезатор

Це електромузичний клавішний інструмент, де електронні можливості дозволяють конструювати звуки різної висоти, сили, тембру і регістру, імітувати людські голоси, інструменти сучасного оркестру, а також створювати принципово нові музичні барви. Саме завдяки синтезатору створюють електронне аранжування музичних композицій.

Для того, аби розпочати роботу над інструментальним електронним аранжуванням, до мелодії підбираються акорди та відповідні тембри інструментів (інструментування), задається темп і динаміка звучання, обираються відповідні форма та стиль, додається гармонія. Особливе значення у цьому процесі набуває ритмічний малюнок ударних, басів, гітар, звукових ефектів тощо. Але для завершення роботи над обробкою твору потрібні спеціальні програми — музичні конструктори, як, наприклад, DoReMix, Music Generator, Dance Machine та інші.

П. Чайковський. Адажіо з балету «Лебедине озеро».

Сучасна обробка твору для голосу і синтезатора, джазова стилізація композиції.

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Як змінилося звучання твору після електронного аранжування?
2. Охарактеризуй засоби музичної виразності оригінального твору та його обробок.
3. Який настрій викликала в тебе ця музика? Що ти уявляєш, слухаючи музичні твори?
4. Що ти знаєш про автора цього балету?
5. Який твір тобі сподобався найбільше? Чому?

Обери зображення, яке, на твою думку, найбільше відповідає прослуханому твору П. Чайковського.

КУДИ ЗНИКА ДИТИНСТВО

Слова Л. Дербеньова

Музика О. Зацепіна

Переклад М. Мигаль

Наспівно

1. Ку-ди зни-ка ди-тинс-тво, вя-кі і-де сві-ти? В ча-

рів - нім ко - ро-лівст - ві є шанс йо - го зна - йти?

Во-но пір-не у ти-шу, від-дав-ши міс-то снам, лис-

та нам не на-пи-ше і не по-дзво-нить нам.

Приспів:

Вліт - ку і зи - мо - ю так ми - на - є швид - ко час,
В тра - вах ко - ло ха - ти, де про - грі - ла - ся зем - ля,
є ди - тин - ство в ко - го сь, та не в нас.
бу - де хтось стри - ба - ти, та не я. // я.

Куди зника дитинство,
В які іде світи?
В чарівнім королівстві
Є шанс його знайти?
Воно пірне у тишу,
Віддавши місто снам,
Листа нам не напише
І не подзвонить нам.

Приспів:

Влітку і зимою
Так минає швидко час,
Є дитинство в когось,
Та не в нас.
В травах коло хати,
Де прогрілася земля,
Буде хтось стрибати,
Та не я.

Куди дитинство лине,
Куди воно втіка?
Мабуть, в край журавлиний,
Де зоряна ріка,
Де небо ніжно-синє,
Де пада цвіт до ніг...
Та нам, на жаль, віднині
Туди нема доріг.

Приспів.

Куди дитинство піде?
У край той золотий,
До ще малих сусідів,
В яких ще безліч мрій.
Воно пірне у тишу,
Віддавши місто снам,
Листа нам не напише,
І не подзвонить нам.

Приспів.

Візьми фарби та пензлик і намалюй своє дитинство. Спробуй передати у малюнку настрої, який викликала у тебе пісня «Куди зника дитинство».

Я щойно написав невеличкий вірш про музику, а зараз працюю над ілюстрацією до нього. Я знаю, що ти, Христинко, також занотовуєш свої роздуми про музику.

Так, справді. Давай створимо проект «Світ моїх музичних захоплень» у вигляді стінгазети, де опублікуємо твій вірш і малюнок. А мої міні-твори про улюблену музику розмістимо в рубриці «Щоденник музичних вражень».

- Що таке стилізація? Чи використовується стилізація в інших видах мистецтва? Наведи приклади.
- Що потрібно для того, аби розпочати роботу над інструментальним електронним аранжуванням?
- Що тобі відомо про оперу «Князь Ігор» О. Бородіна?
- Як змінилося адажіо з балету П. Чайковського «Лебедине озеро» в електронному аранжуванні?

Приєднайся до проекту наших друзів. Напиши про свої враження від пісні «Гуцулка Ксеня» (муз. і сл. Я. Барнича) у виконанні К. Цісик та в інтерпретації гурту «Амедіа».

АРАНЖУВАННЯ ПОЛІФОНІЧНИХ ТВОРІВ

Урок узагальнення знань

Привіт, любий друже! Запрошую тебе в органний зал насолодитися чудовою музикою. Наші друзі охоче складуть нам компанію.

Богдане, я така рада, що ти прийняв моє запрошення! Поглянь, це кафедральний собор, у якому є великий органний зал. Саме там ми сьогодні слухатимемо чудову музику Й.С. Баха.

Чудово! Давно мріяв насолодитися неповторним звучанням органа. Ходімо!

Упродовж свого життя Й.С. Бах був відомим як першокласний органіст, педагог і автор органної музики. Він працював як у традиційних для того часу «вільних» жанрах, таких як прелюдія, фантазія, токато, пасакаля, так і у більш строгих формах хоральної прелюдії та фуґи.

У своїх творах для органа композитор вміло поєднував риси різних музичних стилів, з якими він знайомився упродовж життя. Й.С. Бах навіть переклав кілька скрипкових концертів А. Вівальді для органа.

*Пульт органа,
за яким Й.С. Бах
провів чимало часу*

Одна із відомих його органних книжечок — збірка з 46 коротких хоральних прелюдій, що так і не була закінчена, — демонструвала різні техніки та підходи до створення композицій на хоральні теми.

Усе життя композитор складав музику не лише для органа, а й займався консультуванням при створенні інструментів, перевіркою та налаштуванням нових органів.

*Й.С. Бах за органом.
Гравюра XIX ст.*

Й.С. Бах. Токата і фуга ре-мінор у виконанні Г. Гродберга (орган).

Й.С. Бах. Токата і фуга ре-мінор у виконанні В. Мей (електроскрипка).

Проаналізуй ці твори за таким планом:

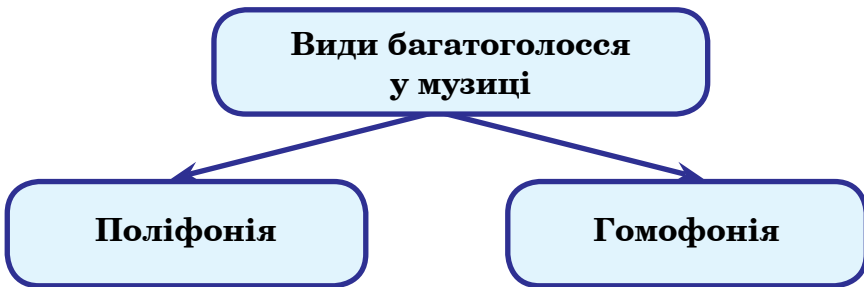
1. Пригадай, що таке токата і фуга.
2. Порівняй композицію у різних виконаннях. Чим вони подібні та чим відрізняються?
3. Охарактеризуй засоби музичної виразності та мелодії композицій.
4. У чому особливість звучання органа?
5. Чи вдалося, на твою думку, скрипачці передати характер авторської композиції?
6. Розкажи про свої враження від прослуханої музики.

Токата (прелюдія) і fuga ре-мінор — твір, написаний Й.С. Бахом у Веймарі. Композитор виконав його під час випробування великого органа в соборі м. Кассель. Особливістю цього малого поліфонічного циклу є безперервність розвитку музичного матеріалу (без перерви між токатою та фугою). Композиція складається з трьох частин: токати, фуги та коди. Остання, перегукуючись із токатою, утворює тематичну арку.

Ще однією особливістю музики Й.С. Баха є застосування поліфонії. Пригадай, що означає це явище в музиці.

Тобі відомо, що музичні твори бувають одноголосними і багатоголосними. У свою чергу багатоголосся буває двох видів. Поглянь на схему.

Поліфонія (від грец. *poly* — багато і *phone* — звук) — вид багатоголосся, у якому окремі мелодії мають самостійне значення і самостійний інтонаційно-ритмічний розвиток, зберігаючи рівноправність голосів.

Гомофонія (від грец. *μόρφωνος* — букв. однозвучний, однорідний; англ. *homophony*, нім. *homophonie*) — у найпоширенішому значенні — багатоголосний склад музики, в якому один із голосів є головним, а інші лише супроводжують його; властивий композиторській музиці Європи в XVII-XIX століттях.

Поліфонію поділяють на наступні типи: підголоскова, імітаційна та контрастно-тематична.

Найвищого розквіту поліфонічна музика досягла у творчості Г. Генделя і Й.С. Баха в XVII-XVIII ст. (особливо в жанрі фуги).

Згодом з'являється новий вид багатоголосся — гомофонний склад, який витісняє поліфонію. Зацікавленість поліфонією відроджується лише в другій половині XIX ст. У XX ст. поліфонія зустрічається у творчості Д. Шостаковича, І. Стравінського та інших композиторів. Музичні твори, засновані на поліфонії, писалися в певних жанрах: фуга, фугета, інвенція, канон, поліфонічні варіації, мотет, мадригал та інші.

Розглянь картину. Поділися своїми враженнями. Чи є на ній зображення музичних інструментів? Поміркуй, чому картина називається поліфонією.

Фламандська поліфонія

Мабуть, тобі відомо, що у звучанні сучасних мобільних телефонів зустрічається монофонія і поліфонія. Дізнайся, в чому полягає відмінність між цими властивостями телефонів.

Виконаємо пісню «**Куди зника дитинство**» **О. Зацепіна**.

Христіно, візьмімо участь у цікавому конкурсі знавців музики! Відповідатимемо на запитання, а потім перевіримо, скільки балів набере кожен із нас.

Гаразд. Але зверни увагу, що завдання поділено на три рівні, кожен з яких оцінюється різною кількістю балів. Стартуймо!

ПЕРЕВІР СЕБЕ

	2 бали	<ul style="list-style-type: none">• Система досягнень у сфері музичної творчості, виконавства і освіти рідного краю — це: а) музична культура; б) образотворча культура; в) побутова культура.• Електронний музичний інструмент: а) клавесин; б) синтезатор; в) рояль.• Назва популярного твору Арчибальда Джойса: а) «Листя жовте»; б) «Осінній сон»; в) «Аве Марія».• Назва збірки аранжувань народних танців, до першого циклу якої входила «Українська думка»: а) «Ноктюрн»; б) «Слов'янські танці»; в) «Сорочинський ярмарок».• Французький композитор, аранжувальник і диригент: а) А. Дворжак; б) П. Моріа; в) М. Мусоргський.• Автор симфонії, у якій мелодія твору тісно пов'язана з українськими народними піснями: а) Л. Ревуцький; б) В. Івасюк; в) М. Леонтович.
---	--------	--

	<p>3 бали</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Вид багатоголосся, у якому окремі мелодії мають самостійне значення і самостійний інтонаційно-ритмічний розвиток, зберігаючи рівноправність голосів, — це: а) гомофонія; б) поліфонія; в) какофонія. • Назва опери, написаної за сюжетом пам'ятки давньоруської літератури: а) «Наталка Полтавка»; б) «Князь Ігор»; в) «Черевички». • Пісня «Червона рута» є популярною понад: а) 100 років; б) 10 років; в) 40 років. • Вид аранжування, завдяки якому сольні вокальні твори, інструментальні композиції, естрадні пісні та інші композиції перетворюються у хорові твори, — це: а) хорове аранжування; б) інструментальне аранжування; в) естрадне електронне аранжування.
	<p>4 бали</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Твір, який знаменує собою початок українського симфонізму і в якому автор постає в єдності з природою і своїм народом: а) П. Чайковський «Адажіо» з балету «Лебедине озеро»; б) Л. Ревуцький «Симфонія №2»; в) А. Дворжак «Слов'янські танці». • Свого часу була визнана найвидатнішою співачкою світу, а серед її численних нагород було звання «Вагнерівська примадонна» ХХ ст.: а) С. Крушельницька; б) С. Ротару; в) М. Матьє. • Віддзеркалення в музиці явищ життя і духовного світу людини: а) аранжування; б) музичний образ; в) транскрипція.

ОБРОБКА НАРОДНОЇ ПІСНІ

Доброго дня, мій друже! Сьогодні я пропоную тобі знову відкрити для себе світ народної музики. Вона може бути в інструментальному та вокальному видах, але звучить частіше в обробці. Наші друзі теж зацікавилися цією темою.

Привіт, Христіно! Сьогодні я слухав багато творів народної музики у композиторській обробці. Виявляється, обробок народних пісень є дуже багато.

Привіт, Богдане! Давай дізнаємося, що означає цей музичний термін. Зазирнемо для цього в музичну енциклопедію.

Обробка народних мелодій та створення до них музичного супроводу (**гармонізація**) набула великої популярності у XIX-XX ст. Обробку народних мелодій здійснювало багато композиторів: Й. Гайдн, Л. ван Бетховен, Й. Брамс, М. Римський-Корсаков, П. Чайковський, А. Лядов та інші.

Пригадай ще декілька понять, з якими ми вже ознайомлювалися. Давай доберемо слова-синоніми до поняття *обробка*. Так, перекладення музичного твору для іншого складу виконавців називають **аранжуванням**, а у випадках, коли твір обробляється для виконання оркестром, — **оркестровкою**. Обробку твору у віртуозному стилі називають **транскрипцією**.

Обробка народної вокальної музики — це видозмінення народної пісні за допомогою специфічних музичних прийомів.

Обробкою української вокальної музики займалися М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко, С. Людкевич та інші українські композитори.

*Збірка українських народних пісень
М. Лисенка*

Основу музичної спадщини **М. Леонтовича** складають хорові мініатюри — обробки українських народних пісень, найпопулярнішими серед яких є «Щедрик», «Козака несуть», «Дударик», «Женчичок-брєнчичок», «Гаю, гаю, зелен розмаю» та багато інших. На основі українських народних мелодій М. Леонтович створював цілком оригінальні хорові композиції. Послідовно втілюючи в своїх обробках ідею гармонізації та поліфонічності, М. Леонтович широко використовував найкращі досягнення світової хорової техніки.

Тематика хорових мініатюр композитора надзвичайно різноманітна. Це обрядові, церковні, історичні, чумацькі, жартівливі, танцювальні й ігрові пісні.

Протягом усього свого життя **М. Лисенко** збирав народні пісні. Фольклорні зразки він згрупував за жанрами й опублікував сімома окремими випусками (по 40 пісень у кожному, для голосу у супроводі фортепіано). Загалом композиторські фольклорні збірники нараховують понад 600 мелодій, охоплюючи майже всі пісенні жанри: обрядові, побутові, історичні та думи.

*Збірка з нотами народних пісень
М. Леонтовича*

Обробка — це видозмінювання музичного твору шляхом гармонізації, аранжування або транскрипції. Найчастіше здійснюють обробку народних мелодій, хоча набувають поширення також обробки класичних творів (зокрема в сучасній естрадній музиці).

Українська народна пісня «Гаю, гаю, зелен розмаю».
М. Леонтович. Обробка пісні «Гаю, гаю, зелен розмаю» у хоровому виконанні.

Українська народна пісня «Сонце низенько» у виконанні вокального ансамблю.

М. Лисенко. Пісня Петра («Сонце низенько») та пісня Наталки з опери «Наталка Полтавка».

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Поділися своїми враженнями від прослуханих музичних творів.
2. Яких змін зазнали народні пісні після їхньої обробки українськими композиторами?
3. У чому особливість хорового та сольного звучання пісень?
4. Охарактеризуй засоби музичної виразності прослуханих творів.
5. Розкажи про тембри голосів та музичні образи, створені композиторами і виконавцями творів.

Проглянь уривок із художнього фільму «Наталка Полтавка», в якому звучить пісня Петра. Які засоби виразності кінематографа дозволили втілити ідею письменника, композитора і автора сценарію? Доведи свою думку.

«Наталка Полтавка» — п'єса, написана І. Котляревським у 1819 році під впливом української вертепної та шкільної драми й інтермедій XVIII століття.

Джерелом для написання твору послужили лірично-побутові, обрядові пісні, балади («Ой оддала мене мати за нелюба заміж», «Брала дівка льон», «Розлилися води на чотири броди», «Чорна хмаронька наступає», «Лимерівна»). Тема твору — розлука дівчини з коханим-бідняком та одруження з немилим багатцем.

«**Наталка Полтавка**» — опера М. Лисенка за однойменною п'єсою І. Котляревського, яка посіла чільне місце серед найпопулярніших українських опер.

Музика опери розкриває найкращі риси українського національного характеру — шляхетність, моральну чистоту, духовну силу. Думки й почуття героїв розкриваються через пісню. Вона служить і тлом, на якому розгортається дія.

«**Наталка Полтавка**» — український художній фільм режисера Івана Кавалерідзе, відзнятий 1936 року на кіностудії «Українфільм», екранізація опери М. Лисенка.

Це перша кіноопера в українському мистецтві.

Українська народна пісня «Сонце низенько» у виконанні хору «Берегиня».

Українська народна пісня «Сонце низенько» в обробці М. Лисенка у виконанні Олешівського церковного хору (худ. кер. Фицик П.В.).

В. Меньков. Акустик-кавер на арію Петра «Сонце низенько» з опери «Наталка Полтавка».

Порівняй оригінальний твір — українську народну пісню — із сучасними обробками. Що змінилося в мелодії та супроводі пісні? Проведи власне музичне дослідження.

ОДНА КАЛИНА

Слова *В. Куровського*

Музика *Р. Квінти*

Пожвавлено

1. Сум-но, сум-но, аж за край, не ди-вись на ме - не,

грай, му - зи - ко, грай. Зим - но, зим-но на ду - ші,

Приспів:

за - би - рай, що хо - чеш, тіль - ки за - ли - ши... Од -
ну ка - ли - ну за вік - ном, од - ну ро - ди - ну за сто -
лом, од - ну сте - жи - ну, щоб до - до - му йшла са - ма. Од -
ну лю - бов на все жи - ття, од - ну жур - бу - до за - бу -
ття. І У - кра - ї - ну, бо в нас ін - шо - ї не - ма!

Сумно, сумно, аж за край,
Не дивись на мене,
Грай, музико, грай.
Зимно, зимно на душі,
Забирай, що хочеш,
Тільки залиши...

Приспів:

Одну калину за вікном,
Одну родину за столом,
Одну стежину, щоб додому йшла сама.
Одну любов на все життя,
Одну журбу — до забуття.
І Україну, бо в нас іншої нема!

Сумно, сумно, аж за край.
Так чого ж ти плачеш?
Грай, музико, грай!
Крапля горя не залле,
Заспівай, козаче, бо у нас ще є...

Приспів.

Сумно, так і не засну,
Краще буду думать про свою весну,
Та й піду за небокрай,
Вперше, як востаннє —
Грай, музику, грай.

Приспів:

Про ту калину за вікном,
Одну родину за столом,
Одну стежину, щоб додому йшла сама.
Одну любов на все життя,
Одну журбу — до забуття.
І Україну, бо в нас іншої нема!

Христинко, давай разом створимо свій пісенник з народними та сучасними популярними композиціями про Україну!

Тоді я підготую презентацію, яку озвучу естрадними та народними піснями про Україну.

- Розкажи про свої враження від уроку.
- У чому полягає обробка народної пісні? Розкажи про особливості цього процесу.
- Які народні пісні зазнали професійної обробки в опері «Наталка Полтавка»?
- Які сучасні обробки народних пісень ти знаєш?

Послухай музику, яка найчастіше лунає у тебе вдома. Чи є серед неї обробки народних пісень?

Спробуй заспівати народну пісню у власній обробці.

ТРАДИЦІЙНА ОБРОБКА НАРОДНОЇ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ МУЗИКИ

Любий друже! Сьогодні я запрошую тебе у подорож до Вірменії. Тут ми послухаємо чудову народну інструментальну музику. Поглянь, наші друзі вже у дорозі.

Богдане! Сьогодні я чекаю на щось захоплююче!

Я багато чув про вірменську музику, але ніколи не був у цих чудових місцях. Дивись, Христіно, які краєвиди!

Татевський монастир у Вірменії

Ми мандруємо у південну частину Закавказзя, де і розташована Вірменія.

Серед пам'яток культури Вірменії — старовинні фрески, керамічні вироби з розписом і гравюрою, чудові християнські базиліки. А скільки діячів культури прославляли цей край!

А. Хачатурян. Лезгинка з балету «Гаяне» у виконанні Лондонського симфонічного оркестру (1976 р., диригент А. Хачатурян).

Проаналізуй цей твір за таким планом:

1. Поділися своїми враженнями від музики лезгинки.
2. Розкажи про характер музики.
3. У чому особливість звучання оркестру?
4. Які інструменти входять до його складу? Охарактеризуй їхній тембр.
5. Які засоби музичної виразності дозволили створити музичний образ танцю?

Лезгинка — народний танець, поширений серед народів Кавказу.

Музичний розмір — 6/8, інколи 2/4, темп швидкий. Виконується як сольний чоловічий танець, а також у парі з жінкою. Танцюристи, наче змагаючись, демонструють віртуозність, вправність, спритність і невтомність. Лезгинка стала візитною карткою будь-якого кавказця, виразом душі горянина, його темпераменту і характеру.

Арам Ілліч ХАЧАТУРЯН

Відомий вірменський композитор, диригент, педагог. Серед його творів — балети «Щастя», «Гаяне», «Спартак», симфонії, поеми, увертюри, твори для духових інструментів і вокальні композиції.

Балет «Гаяне», написаний на лібрето Б. Плетньова, — один із кращих творів А. Хачатуряна. На основі музики балету композитор зробив три інструментальні сюїти.

Народний танець лезгинка у виконанні оркестру.
М. Глінка. Лезгинка з опери «Руслан і Людмила» у виконанні оркестру.
Лезгинка в сучасній естрадній обробці.

Проаналізуй ці твори за таким планом:

1. Поділися своїми враженнями від прослуханих музичних творів.
2. Який характер танцю лезгинка?
3. Порівняй обробку А. Хачатуряна з оригіналом танцю та музикою М. Глінки.
4. Розкажи про ритмічні характеристики та засоби музичної виразності народного танцю.
5. У чому унікальність сучасної обробки танцю та які характерні риси його ритму?

Візьми олівець та зобрази за допомогою ліній ритмічну пульсацію і характер кавказького танцю лезгинка.

«**Руслан і Людмила**» — опера М. Глінки в п'яти діях, лібрето за однойменною поемою О. Пушкіна. У четвертій дії опери композитор представляє східні танці в замку Чорномора, серед яких є і обробка народного танцю лезгинка.

Традиційна обробка народної інструментальної музики — це видозмінювання народного музичного твору (народного танцю, народної мелодії) шляхом гармонізації, аранжування або транскрипції.

До найвідоміших музичних інструментів Вірменії відносяться **дхол** (ударний музичний інструмент), **зурна** (язичковий дерев'яний духовий інструмент) та **дудук** (духовий інструмент, який виробляється виключно з деревини абрикоса і має неповторний тембр).

Дхол

Дудук

Зурна

Послухай вірменську народну мелодію в сучасній обробці. Охарактеризуй багатство мелодії, яку створює поєднання електроскрипки та дудука.

Вірменська народна пісня у виконанні Дж. Гаспаряна (дудук).

В. Мей (скрипка) і Дж. Гаспарян (дудук). Попурі на мелодії класичних творів.

Виконаємо пісню «**Одна калина**» **Р. Квінти.**

Створи з друзями акомпанемент до пісні за допомогою пальців рук (клацання, плескання, коротких ритмічних постукувань).

Наша подорож була незабутньою! Мені сподобалася лезгинка у виконанні вірменських танцюристів. Давай більше дізнаємося про традиційні народні танці та їхні сучасні обробки.

Згода. А мене вразили гірські річки та звучання дудука. Я навіть намалювала цей інструмент і сфотографувала музиканта, який грав на ньому.

- Що являє собою традиційна обробка народної інструментальної музики?
- Що таке лезгинка?
- Які композитори створили обробку мелодії лезгинки?
- Що тобі відомо про А. Хачатуряна?
- Які народні вірменські інструменти тобі запам'яталися?

Послухай народні мелодії в обробці. Спробуй зробити власну обробку народної мелодії.

Приєднайся до проекту наших друзів.

ЗМІСТ

ТЕМА 1. МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО У НАШОМУ ЖИТТІ

Музична культура рідного краю	6
Пісні рідного дому	12
Знайомтесь — аранжування	18
Аранжування академічної музики.....	24
Аранжування народної музики	28
Вокальні перевтілення. Історія двох вальсів.....	34
Інструментальні перевтілення. Електронне аранжування	38
Аранжування поліфонічних творів. Урок узагальнення знань....	44
Обробка народної пісні	50
Традиційна обробка народної інструментальної музики.....	56
Фольклор і сучасна стилізація	60
Українська автентична музика... ..	66
Етнічна музика	72
Танцювальна етнічна та популярна музика	78
Сторінками Євробачення.....	84
Сучасні обробки для естрадного оркестру. Підсумковий урок	88

ТЕМА 2. НОВАТОРСТВО В МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Сучасна музика. Стилi та напрями.....	94
Джаз	100
Рок-н-рол	106
Історія рок-музики.....	112

Популярна музика — зіркові імена	118
Популярні ВІА (вокально-інструментальні ансамблі)	124
Диско.....	128
Шансон	134
Барди	140
Звучить авторська бардівська пісня. Урок узагальнення знань ...	148
Музика театру.....	154
Мюзикл	162
Телемюзикл.....	168
Історія рок-опери	172
Музика з телеекрану	176
Електронна музика та її інструменти	182
Сучасна танцювальна музика	188
Жанри та напрями електронної музики	196
Музичне мистецтво: діалог традицій і новаторства. Підсумковий урок.....	200

Навчальне видання

КОНДРАТОВА Людмила Григорівна

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

ПІДРУЧНИК ДЛЯ 7 КЛАСУ
загальноосвітніх навчальних закладів

У підручнику використані репродукції творів авторів:

*М. Барабаша, Б. Крафт, Г. Семірадського, І. Соколова, М. Пимоненка,
Н. Курій-Максимів, К. Трутовського, Л. Моїсеєвої, Б. Біглера, В. Кушніра,
Дж. Анперлея, П. Пікассо, В. Васнецова, М. Врубель, В. Баркова, Л. Горбач,
О. Сластіона, І. Маймона, В. ван Гога, П. Гогена.*

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Оксана Базан*

Музичний редактор *Володимир Островський*

Художники *Олеся Томків, Олег Кіналь, Ірина Басалига*

Обкладинка *Володимира Басалиги*

Верстка *Галини Кузів*

Технічний редактор *Оксана Чучук*

Підписано до друку 12.01.2015. Формат 70×100/16. Папір офсетний.

Гарнітура Pragmatica. Друк офсетний. Умовн. друк арк. 16,848

Умовн. фарбо-відб. 67,392.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008

тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48

office@bohdan-books.com

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-4065-5

9 | 789661 | 040655 |